

В. О. Бєліков

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
dance09101992@gmail.com*

ПІВНІЧ ЛУГАНЩИНИ : ПРОБЛЕМИ ПЕРИФЕРІЙНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Вступ. Постановка проблеми. Актуальність дослідження периферії як елемента геопростору та периферійності, як властивості, явища впливає з необхідності більш глибокого дослідження геопросторової неоднорідності організації суспільства.

Периферійні території України останнім часом стають особливими об'єктами суспільно-географічних досліджень, інтерес до вивчення яких викликаний специфікою їх економіко-географічного положення і соціально-економічного розвитку, особливо коли мова йде про периферію півночі Луганщини, яка однозначно переживає свої не найлегші часи. Чинник периферійного, а на прикладі північних районів Луганської області ще й прикордонного положення, істотно впливає на формування іміджу, географічного образу цих територій. Периферійні регіони (у нашому випадку північ Луганщини) характеризуються особливим менталітетом населення, який сформувався внаслідок освоєння і заселення цих територій, що у свою чергу проявляється в особливостях розвитку їх економіки, соціокультурної сфери. Тому комплексне вивчення периферійних регіонів, ознак периферійності їх соціально-економічного розвитку, виявлення особливостей розвитку окремих сфер життєдіяльності суспільства на цих територіях є важливою і актуальною проблемою суспільно-географічних досліджень.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Дослідженнями периферії та периферійності з точки зору суспільної географії є недостатніми. Ця тематика залишається відкритою для диспутів і дискусій. Зокрема, периферію та периферійність як явище, суспільно-географічний аналіз центрально-периферійних

процесів детально дослідив у своїй монографії Пилипенко І. О. Саме вона стала підґрунтям та опорою в написанні даної статті. Окремими аспектами дослідження периферій та периферійності займалися також Альховіцька О. Є., Барановський М. О., Грицай О. В, Дністрянський М. С. та інші.

Мета і завдання. Метою написання статті є аналіз ознак периферійності соціально-економічного розвитку північних районів Луганської області.

Виклад основного матеріалу. Характерною ознакою сучасного суспільно-географічного простору є множина економіко-географічних, соціально-географічних, політико-географічних, навіть ментальних і культурних форм організації суспільства, що відображається у виникненні унікальних геопросторових поєднань найрізноманітніших об'єктів, процесів, явищ в системі „природа-населення-господарство”.

Незважаючи на наявність регіонів різних форм, типів, видів, масштабів, їх центрально-периферійна будова в багатьох випадках відзначається спільними рисами, ознаками, проблемами. У суспільній географії основним об'єктом дослідження зазвичай є центр і центральність (місця, події, явища, процесу тощо). Хоча традиційно (і, мабуть, вірно) вважати, що більший вплив на суспільний розвиток мають центри, разом з тим, периферійних регіонів за площею, кількістю більше і вони різноманітніші за своїми типами, видами, геопросторовими масштабами. Як у вітчизняній, так і зарубіжній суспільній географії поряд з достатньо повно розробленою теорією центричної будови об'єктів та явищ, все ж більшу увагу приділено центрам та їх характерним рисам розвитку і розміщення, а окремого напрямку – теорії периферії та периферійності досі не сформувалось, хоча динамічність суспільно-географічного простору викликає необхідність вивчення різних форм та типів суспільно-географічних периферій від локального до глобального масштабу [1, 2, 3]. Проте до сьогодні є різні погляди на теорію периферії та периферійності, що спираються як на класичні, традиційні, так і на модернові теоретичні погляди. Відповідно, периферія як складний і неоднозначний об'єкт дослідження потребує окремої уваги.

Суспільно-географічне розуміння периферії передбачає не просто геометричну визначеність її розміщення, меж (тобто певну метризацію), але і характеристику сутності її формування, етапності розвитку, компонентного складу, генези і т.д. [1].

Функціонування та розвиток суспільно-географічного комплексу північної частини Луганської області характеризується низкою проблем, які стосуються різноманітних аспектів життєдіяльності населення та в цілому – розвитку півночі області як частини адміністративно-територіальної одиниці.

Серед екологічних проблем найбільш актуальними для аграрної півночі є охорона водних та ґрунтових ресурсів. Поверхневі води забруднюються за рахунок скидання в річки побутових і промислових відходів, а також тваринницьких стоків. Площі родючих ґрунтів скорочуються в наслідок порушення технології їх обробки, як наслідок, збільшується площа ґрунтової ерозії. Особливою проблемою є обміління річок та очистка русел річок.

Для вирішення цих проблем необхідно контролювати накопичення побутових відходів у відведених місцях, ставити і вчасно ремонтувати очисні споруди на підприємствах промисловості і сільського господарства, правильно проводити обробку ґрунтів тощо. Крім того, необхідні ремонт та будівництво мереж доріг загального користування і місцевого значення. Капітального ремонту потребують більшість автомобільних шляхів на території північних районів Луганської області, особливо ті, які слугують сполученням сільських рад з районними центрами, для чого необхідні значні фінансові ресурси.

Актуальною була і залишається демографічна проблема, особливо – зниження рівня смертності населення, у т.ч. смертності немовлят, а також – зменшення темпів депопуляції. Їх розв'язання потребує реалізації регіональної демографічної політики (покращення медичного обслуговування, підвищення стандартів життя, зменшення механічного відпливу населення, розв'язання актуальних проблем молодих сімей тощо).

В сільському господарстві основними завданнями є нарощування обсягів виробництва якісної продукції, утримання керованості ситуації в

агропромислового секторі та забезпечення беззбиткової діяльності підприємств шляхом розширення асортименту продукції та ринків збуту, встановлення жорсткого контролю за використанням та охороною земель (дотримання систем сівозміни), підтримка малого підприємництва та інші. Додаткових заходів слід вживати для зменшення впливу несприятливих природних явищ на результати сільськогосподарської діяльності.

Перспективними напрямками діяльності є розвиток енергозберігаючих технологій та забезпечення ефективного функціонування житлово-комунального господарства, впровадження інноваційно-інвестиційної моделі розвитку економіки регіону шляхом створення умов для вкладання інвестиційних коштів у розвиток галузей виробничої і невиробничої сфери, виробництво інноваційної продукції, а також забезпечення високих стандартів навчання, якісної медичної допомоги, збереження культурної спадщини.

Проблеми розвитку промисловості пов'язані із труднощами функціонування багатьох підприємств, у першу чергу малих, в умовах ринкового (висококонкурентного) середовища. З позицій територіальної організації господарства необхідно проводити політику децентралізації виробництва, переміщення нових підприємств за межі міст та селищ міського типу. Значна частина населення, що має постійні трудові зв'язки з промисловими підприємствами міст та селищ міського типу, проживає поза їх межами, у навколишніх населених пунктах. Така політика дозволила б стимулювати розвиток інших поселень, створивши на їх основі нові точки економічної активності.

Актуальним для аграрної півночі Луганської області буде в подальшому розвиток рекреаційно-туристичної галузі (зеленого та сільського туризму, оздоровчо-лікувального, спортивного, пізнавального), адже регіон має потенціал і для природно-орієнтованих видів туризму/рекреації, і для пізнавального туризму). Необхідною умовою для цього є збереження та покращення стану історичних об'єктів, підтримання належного екологічного

стану території, і розбудови необхідної інфраструктури, і залучення до цього широких верст населення.

Значною проблемою на Луганщині, зокрема на півночі є достатньо високий рівень безробіття, що пов'язано з відсутністю стабільності у сільськогосподарському виробництві, зниженням економічних стимулів для розвитку галузі, несприятливою кон'юнктурою на ринку сільгосппродукції, згортанням (з різних причин) соціальної сфери тощо. Для зменшення сезонності в сільському господарстві необхідно розвивати інші, альтернативні види господарської діяльності, що не залежать від природних ритмів.

Багато невирішених проблем характерні для сільських поселень адміністративних районів півночі області. Найголовнішим шляхом їх розв'язання є вирішення проблем, пов'язаних із розвитком сільськогосподарського виробництва, бо це – основний вид заняття селян, а також розвитку соціальної інфраструктури. Останнє набуває важливого значення в контексті забезпечення прав громадян незалежно від місця їхнього проживання на рівний доступ до послуг життєзабезпечення (у першу чергу, це – медицина та освіта). Окремою проблемою є підвищення рівня благоустрою районних центрів, вплив яких поширюється далеко за межі своїх районів. На сьогодні не вирішені проблеми каналізації, очистки та централізованої подачі води, потребують реконструкції багато будівель.

Для розв'язання наявних проблем та подальшого економічного і соціального розвитку півночі, адміністраціями районів були поставлені завдання із забезпечення зайнятості населення і підвищенню використання трудових ресурсів, збільшенню доходів населення шляхом створення нових робочих місць, подальшої підтримки та розвитку самозайнятості населення тощо. Вважаємо, що ця діяльність потребує оптимізації та підвищення ефективності, залучення експертів, висококваліфікованих фахівців у різних сферах.

Таким чином, визначивши головні проблеми півночі Луганщини, приходимо до висновку, що більшість з них можна було б вирішити навіть у

найближчий час за умов достатнього фінансування та стабільного соціально-економічного розвитку держави.

Висновки. Основними проблемами периферійності соціально-економічного розвитку півночі Луганщини є: демографічна (зниження рівня смертності, зменшення депопуляції та міграційного впливу населення), працересурсна – раціональне використання трудового потенціалу населення, покращення ситуації на ринку праці і збільшення рівня зайнятості; розселенська – уповільнення деградації сільських поселень за рахунок покращення соціально-економічної ситуації, підвищення комфортності проживання населення, забезпечення їх необхідними послугами; у містах і селищах міського типу (районних центрах) – організація внутрішньоміського транспорту, каналізації, очищення і централізованого постачання води. Господарськими проблемами є підвищення конкурентоздатності підприємств, нарощування продуктивності сільськогосподарського виробництва, розвиток переробних підприємств у складі АПК, стимулювання альтернативних галузей – рекреаційно-туристської, освіти та ін. галузей нематеріальної сфери, відновлення торгівельної функції районів, підвищення якості надання транспортних послуг. У сфері природокористування – збереження та підвищення родючості земель, зменшення негативних впливів хімізації сільського господарства на ґрунти, очищення малих річок, раціональне використання земельних ресурсів, підтримання належного стану природних об'єктів природно-заповідного фонду. Розв'язання цих проблем потребує сумісних зусиль науковців, управлінців (обласної, районної та місцевої влади), населення. Обов'язковою умовою є врахування географічної специфіки регіону.

Література:

1. Пилипенко І. О. Суспільно-географічна периферія: концепція, параметризація і делімітація: Монографія / І. О. Пилипенко. – Херсон: Грін Д. С., 2015. – 264 с.
2. Peschard K. Rethinking the Semi-Periphery: Some Conceptual Issues [Електронний ресурс] / К. Peschard // Some Conceptual Issues. – 2005. – Режим доступу : <http://www.ualberta.ca/GLOBALISM>.
3. <http://www.interstato.com/2010/05/center-and-periphery-in-europe.html>.